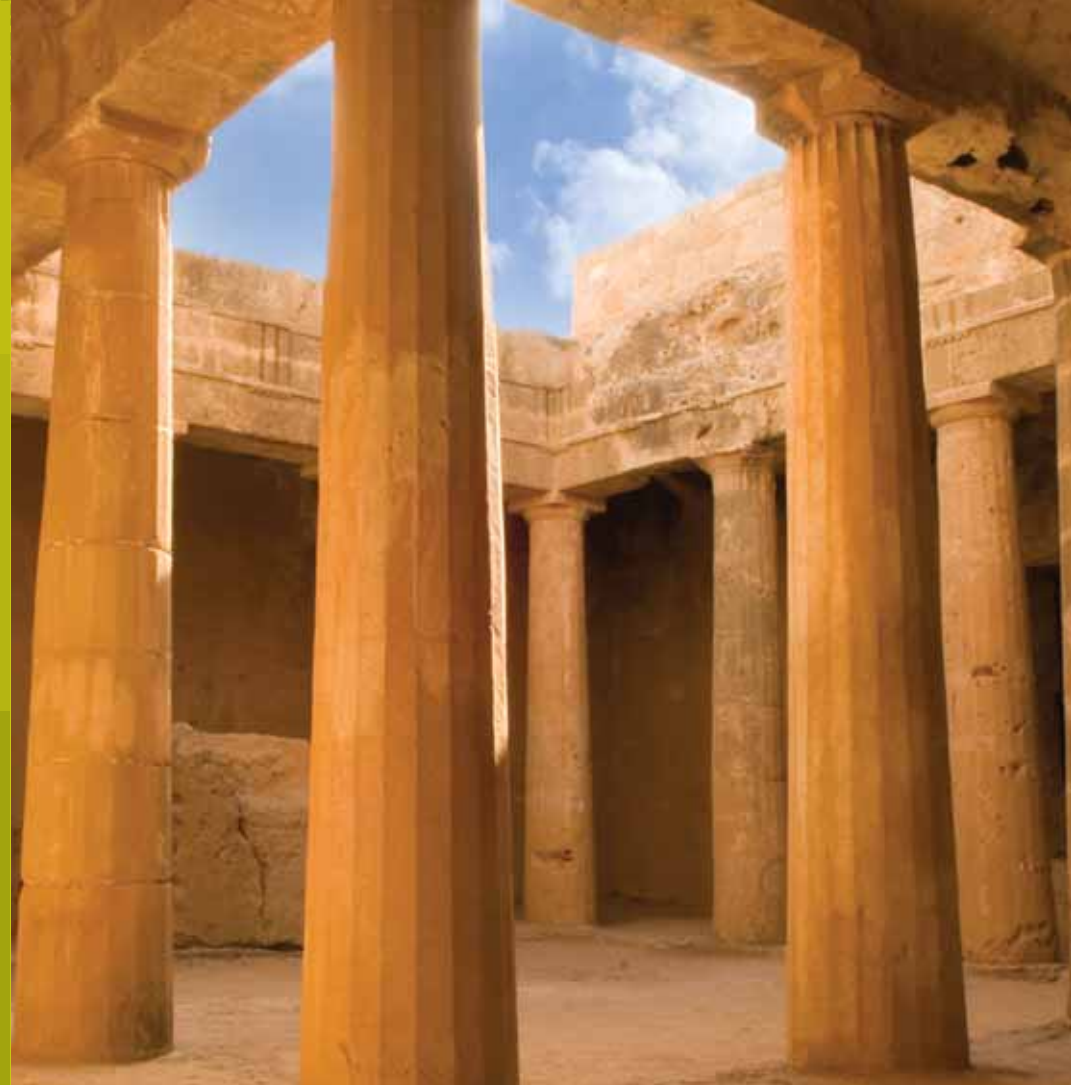

Αρχαιολογικοί χώροι
και μνημεία
της Κύπρου

ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΘΝΙΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ UNESCO

Έκδοση: Κυπριακή Εθνική Επιτροπή UNESCO

Ωράρια Αρχαιολογικών Χώρων και Εκκλησιών Χρήσιμα Τηλέφωνα

Αρχαιολογικοί Χώροι

Χοιροκοιτία

Τηλ: +357 24322710

Νοέμβριος - Μάρτιος: 08:00-17:00

Απρίλιος - Μάιος: 08:00-18:00

Ιούνιος - Αύγουστος: 08:00-19:30

Εισιτήριο εισόδου

Νέα Πάφος - Αρχαιολογικό Πάρκο - Ψηφιδωτά

Τηλ: +357 26306217

Καθημερινά: 08:00-17:00

(Καλοκαίρι: 08:00-19:30)

Εισιτήριο εισόδου

Τάφοι των Βασιλέων

Τηλ: +357 26306295

Καθημερινά: 08:00-17:00

(Καλοκαίρι: 08:00-19:30)

Εισιτήριο Εισόδου

Ιερό της Αφροδίτης (Παλαίπαφος), Κούκλια

Τηλ: +357 26432180

Καθημερινά: 08:00-16:00

Πέμπτη: 08:00-17:00

Εισιτήριο εισόδου

Εκκλησίες

Άγιος Νικόλαος της Στέγης στην Κακοπετριά

Τηλ: +357 22922583 ή +357 99484423

Τρίτη - Σάββατο: 09:00-16:00

Κυριακή: 11:00-16:00

Η Παναγία Φορβιώτισσα - Παναγία της Ασίνου
στο Νικητάρι

Τηλ: +35799830329

Πάτερ Κυριάκος

Καθημερινά: 09:30 -13:00, 14:00 -16:00

Παναγία του Άρακα στα Λαγουδερά

Τηλ: +357 99557369 ή +357 96301508

Πάτερ Χριστόδουλος

Καθημερινά: 09:00 -17:00

Η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή
στον Καλοπαναγιώτη

Τηλ: +357 22952580 ή +357 99476149

Πάτερ Ανδρέας

Καθημερινά: 09:00 - 12:00

13:00 - 16:00

14:00 - 17:00

(Μάιος - Οκτώβριος)

Η Παναγία του Μουτουλλά

Τηλ: +357 22952341 ή +357 99337572

κος Κώστας Γρηγορίου

Ο Τίμιος Σταυρός στο Πελενδρι

Τηλ: +357 25552369

κα Αναστασία Παπαχριστοδούλου

Ο Αρχάγγελος Μιχαήλ στον Πεδουλά

Τηλ: +357 22952704

κα Στέλλα Ευθυμίου

Ο Τίμιος Σταυρός του Αγιασμάτι

στην Πλατανιστάσα

Τηλ: +357 22652562 ή +357 99587292

κος Βασίλης Χ'Βασίλης

Η Παναγία Παδύθου στην Γαλάτα

Τηλ: +357 99908916

κος Αντρέας Αχιλλέως

Εκκλησία Μεταμόρφωσης του Σωτήρος

στο Παλαιχώρι

Τηλ: +357 22642217 ή +357 99974230

κα Δώρα Λαγού

Γραφεία Πληροφοριών Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού

Λευκωσία - Λαϊκή Γειτονία

Τηλ: +357 22674264

Λεμεσός

1. Σπύρου Αραούζου

Τηλ: +357 25362756

2. Γερμασόγεια

Τηλ: +357 25323211

3. Λιμάνι Λεμεσού

Τηλ: +357 25571868

Λάρνακα

1. Πλατεία Βασιλέως Παύλου

Τηλ: +357 24654322

2. Αεροδρόμιο Λάρνακας

Τηλ: +357 24643576

Πάφος

1. Κτήμα

Τηλ: +357 26932841

2. Κάτω Πάφος

Τηλ: +357 26930521

3. Αεροδρόμιο Πάφου

Τηλ: +357 26423161

Πόλις

Τηλ: +357 26322468

Αγία Νάπα

Τηλ: +357 23721796

Παραλίμνι - Πρωταράς

Τηλ: +357 23832865

Πλάτρες

Τηλ : +357 25421316

Έκδοση: Κυπριακή Εθνική Επιτροπή UNESCO

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού

Γωνία Κίμωνος & Θουκυδίδου

1434 Λευκωσία

Κύπρος

Τηλ.: +357 22800993 / 22800753

Φαξ: +357 22800995

Ηλεκτρονική Διεύθυνση: unesco@culture.moec.gov.cy

Κείμενα:

- Από τους συγγραφείς της έκδοσης **Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία της Κύπρου στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς** του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντης, 1997
- **The Painted Churches of Cyprus** Andreas Stylianos and Judith A. Stylianos του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντης, 1997

Φωτογραφίες:

- Χάρης Αρτέμης

- Από την έκδοση **Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία της Κύπρου στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς** του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντης, 1997

ISBN 978-9963-0-0126-0

Μνημεία και Αρχαιολογικοί Χώροι της Κύπρου του καταλόγου της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Το 1972 η UNESCO υιοθέτησε τη Σύμβαση που αφορά την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, ως απάντηση στις αυξανόμενες απειλές σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία της φύσης, που προκαλούσε ο γοργός και ανεξέλεγκτος ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης.

Η Σύμβαση προωθεί την καταγραφή, προστασία και συντήρηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς που θεωρείται εξαιρετικά σημαντικής αξίας για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Από το 1992 τη σύμβαση αυτή διαχειρίζεται το Κέντρο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς που εδρεύει στο Παρίσι και αποτελεί το σημείο αναφοράς και το συντονιστή εντός της UNESCO για όλα τα θέματα σχετικά με την παγκόσμια κληρονομιά.

Η Κυπριακή Δημοκρατία επικύρωσε την Σύμβαση το 1975 και δεσμεύτηκε μαζί με άλλα κράτη για την προστασία των χώρων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Η Κύπρος λόγω του σημαντικού πολιτισμού που έχει αναπτύξει μεταξύ δύο σημαντικών πολιτιστικών περιοχών, του Αιγαίου και της Εγγύς Ανατολής, υπήρξε από τις πρώτες χώρες που πέτυχε να τύχουν μνημεία της αυτής της διάκρισης από το 1980. Ο πολιτισμός αυτός αντικατοπτρίζεται μέσα από σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους και Βυζαντινές εκκλησίες αποτελεί δε κορυφαίο γεγονός για την πολιτιστική προβολή της Κύπρου.

Η πρώτη εγγραφή στον κατάλογο της UNESCO, το 1980, περιέλαβε το Ιερό της Αφροδίτης στα Κούκλια (Παλαίπαφο) και τη Νέα Πάφο, τη σημερινή Κάτω Πάφο, για δυο βασικούς λόγους:

- Τον ρόλο που διαδραμάτισε η περιοχή της Πάφου στη λατρεία της θεάς Αφροδίτης και
- Στο ρόλο που διαδραμάτισε η Κύπρος και η Πάφος ειδικότερα στην εξάπλωση του Χριστιανισμού, με τα γεγονότα που συνδέονται με το πέρασμα του Αποστόλου Παύλου από την περιοχή.

Το διαβατήριο όμως για την εγγραφή της Νέας Πάφου στον κατάλογο αποτέλεσαν τα ψηφιδωτά της Ρωμαϊκής περιόδου, όχι μόνο στην Οικία του Διονύσου αλλά και στην Έπαυλη του Θησέα και στη Βασιλική της Χρυσοπολίτισσας. Συμπεριλαμβάνονται επίσης και οι «Τάφοι των Βασιλέων» της Ελληνιστικής περιόδου.

Η δεύτερη εγγραφή, το 1985, περιέλαβε τις Βυζαντινές και Μεταβυζαντινές εκκλησίες στην οροσειρά του Τροόδου.

Οι λόγοι στους οποίους στηρίχθηκε η Επιτροπή για την ένταξη των δέκα εκκλησιών στον κατάλογο είναι:

- Αποτελούν μαρτυρία του Βυζαντινού πολιτισμού στο νησί
- Πρόκειται για σημαντικά μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής της υπαίθρου που διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση, και
- η τέχνη των εκκλησιών αυτών περικλείει στοιχεία που επιδεικνύουν τη σχέση μεταξύ της Ανατολικής και της Δυτικής Χριστιανικής τέχνης.

Η τρίτη εγγραφή, το 1998, περιέλαβε τον αρχαιολογικό χώρο του Νεολιθικού οικισμού της Χοιροκοιτίας. Η Χοιροκοιτία συμπεριλήφθηκε στον κατάλογο για τρεις βασικούς λόγους:

- Είναι ο πιο σημαντικός αρχαιολογικός χώρος της Νεολιθικής περιόδου που αντικατοπτρίζει την εξάπλωση,
- τη μόνιμη εγκατάσταση σε οικισμούς, και
- τον ρόλο που διαδραμάτισε η Κύπρος στη μετάδοση του Νεολιθικού πολιτισμού από την ανατολική Μεσόγειο στη Δύση (7η χιλ. - 4η χιλ. π.Χ.).

4

ΧΟΙΡΟΚΟΙΤΙΑ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Στην περιοχή Λάρνακας, παρά τον αυτοκινητόδρομο μεταξύ Λευκωσίας και Λεμεσού κοντά στο χωριό Μαρώνι.

ΙΔΡΥΣΗ - Ιδρύθηκε στα τέλη της 7^{ης} χιλιετίας π.Χ. και κατοικήθηκε κατά την 6^η χιλιετία π.Χ.

ΙΣΤΟΡΙΑ - Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες έρευνες, κατά το τέλος της 8^{ης} χιλιετίας π.Χ., άποικοι από το γειτονικό ηπειρωτικό χώρο εγκαταστάθηκαν στο νησί της Κύπρου που ως τότε φαινόταν ακατοίκητο. Φαίνεται ότι αυτοί οι άποικοι γρήγορα έχασαν κάθε επαφή με την ηπειρωτική χώρα και ως αποτέλεσμα της απομόνωσής τους ανέπτυξαν έναν πρωτότυπο πολιτισμό: τον προκεραμικό νεολιθικό πολιτισμό της Κύπρου. Η Χοιροκοιτία, που ιδρύθηκε κατά την 7^η χιλιετία π.Χ., είναι λαμπρό παράδειγμα αυτής της πολιτιστικής εποχής στο αποκορύφωμά της.

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ - Η εξαιρετική αρχιτεκτονική δραστηριότητα των κατοίκων της Χοιροκοιτίας είναι φανερή στα κατάλοιπα χτισμάτων, είτε αυτά ήταν ιδιωτικής χρήσεως είτε ήταν συλλογικής. Μια από τις πιο εντυπωσιακές συλλογικές οικοδομές, που παραπέμπει στην οργανωμένη συλλογική εργασία, είναι το οχυρωματικό περίβολο που προστάτευε το χωριό. Στο χωριό εισερχόταν κανείς μέσω μιας αρχιτεκτονικά μοναδικής σκάλας που είχε ενσωματωθεί στην πέτρινη ογκώδη κατασκευή, στην εξωτερική πλευρά του οχυρωματικού περιβόλου.

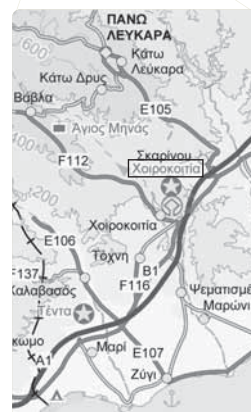
Η βασική αρχιτεκτονική μονάδα των οικιών είναι κυκλική με επίπεδη στέγη. Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν στην κατασκευή, είτε χωριστά είτε σε συνδυασμό, είναι η λάσπη ή οι άψητοι πλίνθοι και η πέτρα.

Η οικία αποτελείται από ένα σύνολο τέτοιων κυκλικών οικοδομημάτων που περιέβαλλαν έναν υπαίθριο χώρο, όπου υπήρχαν εγκαταστάσεις για να αλέσουν το σιτάρι. Ο εσωτερικός διαχωρισμός, γινόταν σύμφωνα με την προκαθορισμένη χρήση της κάθε οικοδομής, όπως ένα υπερώο που στηριζόταν σε μεγάλους πέτρινους πεσσούς, χαμηλούς τοίχους, λεκάνες ή εστίες που καθόριζαν εργασιακό χώρο ή χώρο ανάπαυσης.

Έθαβαν τους νεκρούς, σε μερικές περιπτώσεις συνοδευμένους από κτερίσματα, σκοπίμως θραυσμένα, σε λάκκους μέσα στην οικία που εξακολουθούσε να κατοικείται με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε οι νεκροί να παραμένουν με τους ζωντανούς και ο θάνατος να μην αναστατώνει την αρμονία της κοινότητας.

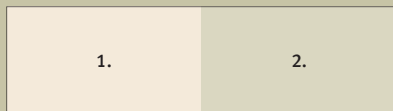

Απο Λευκωσία - 48 χλμ.

Απο Λαρνακά - 33 χλμ.

Απο Λεμεσό - 35 χλμ.

Απο Πάφο - 103 χλμ.

1. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΧΩΡΙΟΥ.

2. ΟΙΚΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΧΤΙΣΜΕΝΕΣ ΔΙΠΛΑ-ΔΙΠΛΑ.

6

ΠΑΛΑΙΠΑΦΟΣ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Το σημερινό χωριό Κούκλια κοντά στον ποταμό Διάριζο, πλησίον της Πέτρας του Ρωμιού, γνωστής ως «η γενέτειρα της Αφροδίτης».

ΙΔΡΥΣΗ - Η παράδοση αναφέρει ως ιδρυτή και πρώτο Αρχιερέα του ιερού τον μυθικό Κύπριο βασιλιά Κινύρα. Ένας άλλος μύθος αναφέρει τον Αγαπήνορα, βασιλιά της Τεγέας στην Αρκαδία της Πελοποννήσου, ως ιδρυτή της πόλης και του ιερού.

ΙΣΤΟΡΙΑ - Παρόλο που ο χώρος εμφανίζει συνεχή κατοίκηση από τη Χαλκολιθική περίοδο και εξής, η πιο σημαντική περίοδος του είναι στο τέλος της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, όταν οι Μυκηναίοι Έλληνες έφθασαν και εγκαταστάθηκαν στο νησί το 12^ο αιώνα π.Χ. Σύμφωνα με τη μυθολογία η Πάφος ήταν μια από τις πόλεις-βασίλεια της Κύπρου που ιδρύθηκε από τους ήρωες μετά από το τέλος του Τρωϊκού πολέμου. Μέσα σε ένα τάφο του 11^{ου} αιώνα π.Χ., βρέθηκε ένα χάλκινο οβελίδιο πάνω στο οποίο ήταν χαρακωμένο το ελληνικό όνομα Οφέλτης - η αρχαιότερη μαρτυρία για τη χρήση της ελληνικής γλώσσας στην Κύπρο.

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ - Αρχαιολογικά αντικείμενα που βρέθηκαν δίνουν μια εικόνα του υλικού πολιτισμού των νέων αποίκων στις αρχές του 12^{ου} αιώνα π.Χ., και τη βαθιά ριζωμένη παράδοση μιας λατρείας που συνδεόταν με τη γονιμότητα, με το ιερό της Αφροδίτης το οποίο χτίστηκε το 12^ο αιώνα π.Χ. Το ιερό δεν σταμάτησε να χρησιμοποιείται μέχρι το τέλος της Ρωμαϊκής περιόδου.

Το Ιερό δεν έμοιαζε με ελληνικό ναό. Σύμφωνα με απεικονίσματα του Ναού σε νομίσματα και σε φυλακτά της Ρωμαϊκής περιόδου, ήταν ένα υπαίθριο ιερό

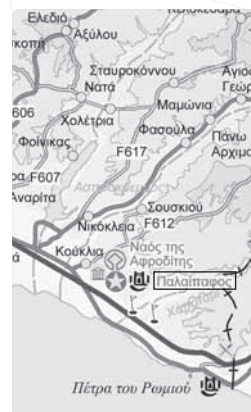

με περίβολο που περιέκλειε τριμερές άδυτο, στο κέντρο του οποίου φυλασσόταν ένας κωνικός βαίτυλος, σύμβολο της δύναμης της Μεγάλης Θεάς. Θυμιατοί βρέθηκαν στα πλευρικά τμήματα του ναού και ο πραγματικός βαίτυλος βρέθηκε στο χώρο του ιερού.

Οι ορθοστάτες του περιβόλου του τεμένου του αρχικού ναού είναι από τα επιβλητικότερα δημιουργήματα της Κυπριακής αρχιτεκτονικής της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, που επέζησε μέχρι τον 4^ο αιώνα μ.Χ.

Επίσης μέρος του οχυρωματικού περιβόλου της Παλαιάφου που περιλαμβάνει τη βορειοανατολική πύλη έχει αποκαλυφθεί. Η πύλη αυτή συνδέεται με τη δραματική πολιορκία της πόλης από τους Πέρσες κατά την επανάσταση των Κυπρίων το 499 π.Χ.

Άλλα τίσιματα της όψιμης Αρχαϊκής και της Κλασσικής περιόδου έχουν επίσης εν μέρει αποκαλυφθεί σε αυτό τον χώρο.

Απο Λευκωσία - 130 χλμ.

Απο Λαρνακά - 115 χλμ.

Απο Λεμεσό - 50 χλμ.

Απο Παφό - 21 χλμ.

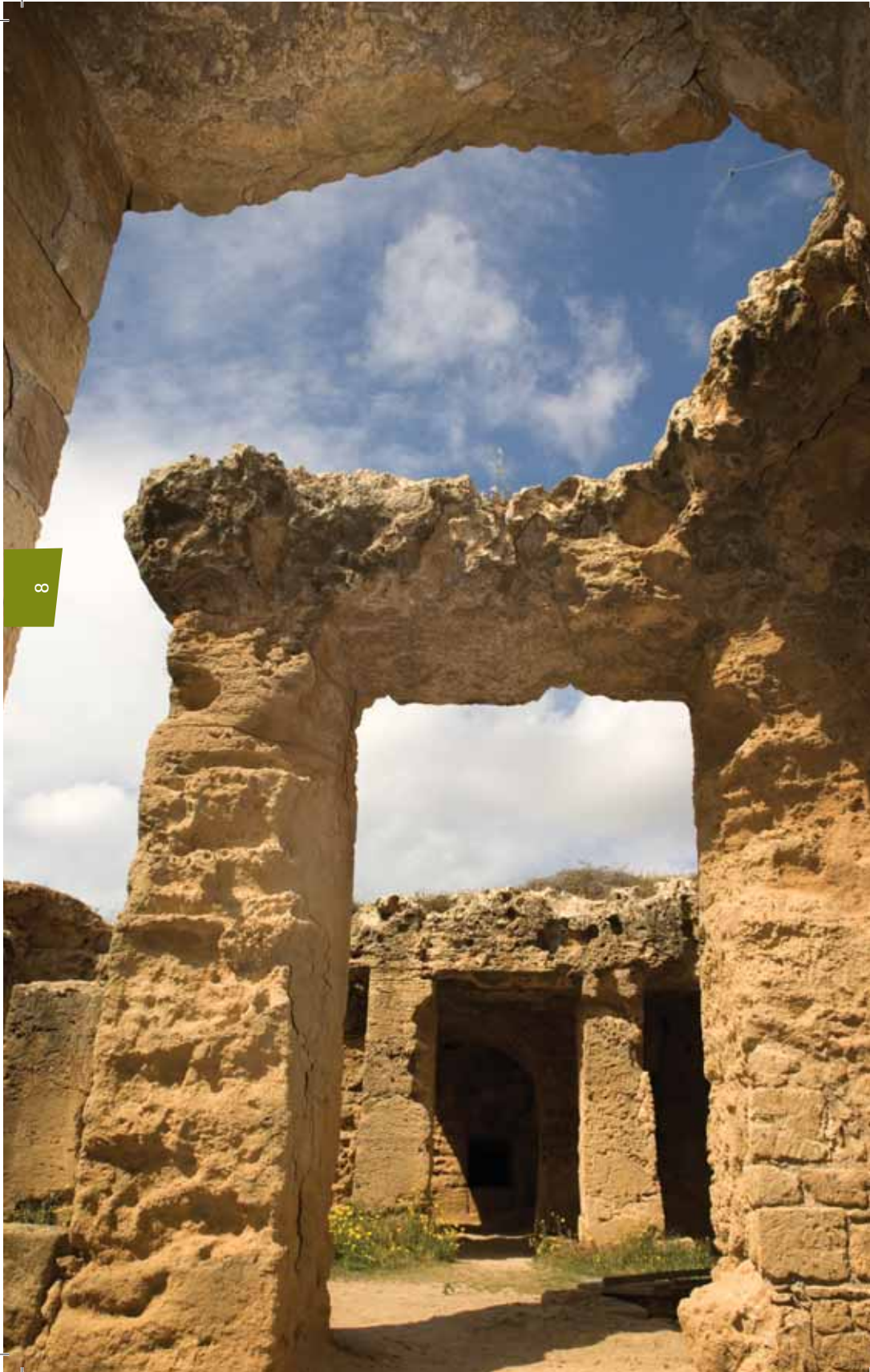
1.	2.	3.
		4.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΙ. ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ ΔΙΑΚΡΙΝΕΤΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΗ ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΤΡΟΦΟΥΣΑ (ΓΑΛΑΤΑΡΙΩΤΙΣΣΑ).

2-3. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΚΑΤΑΛΟΙΠΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΦΟΥ.

4. ΜΥΚΗΝΑΪΚΟ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟ ΑΠΟ ΑΣΒΕΣΤΟΛΙΘΟ ΑΠΟ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ (ΓΥΡΟ ΣΤΟ 1200 Π.Χ.).

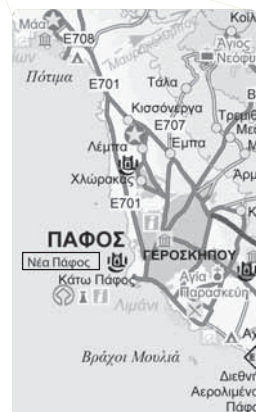
ΝΕΑ ΠΑΦΟΣ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Σημερινή Κάτω Πάφος.

ΙΔΡΥΣΗ - Στα τέλη του 4^{ου} αιώνα π.Χ. από το Νικοκλή, τον τελευταίο βασιλιά της Παλαιάφου.

ΙΣΤΟΡΙΑ - Εξελίχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα διοικητικά κέντρα της ευρύτερης περιοχής και σημαντικά κατάλοιπα των οχυρωματικών της έργων διασώζονται μέχρι σήμερα. Λίγο μετά την ίδρυση της Νέας Πάφου, η Κύπρος περιήλθε στην κατοχή των Πτολεμαίων και απετέλεσε τμήμα του βασιλείου της Αιγύπτου καθ' όλη την Ελληνιστική περίοδο. Τον 2^ο αιώνα π.Χ. έγινε πρωτεύουσα του νησιού.

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ - Αρχαιολογικές ενδείξεις εμφανίζουν μια ακμάζουσα πόλη που ακολουθούσε τις κύριες καλλιτεχνικές τάσεις της εποχής. Για παράδειγμα το βοτσαλωτό ψηφιδωτό των αρχών του 3^{ου} αιώνα π.Χ., στο οποίο εικονίζεται το θαλάσσιο τέρας Σκύλλα, ακολουθεί τη σχετικά νέα μέθοδο ψηφιοθέτησης που εφαρμοζόταν τότε

ΑΠΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑ - 151 χλμ.

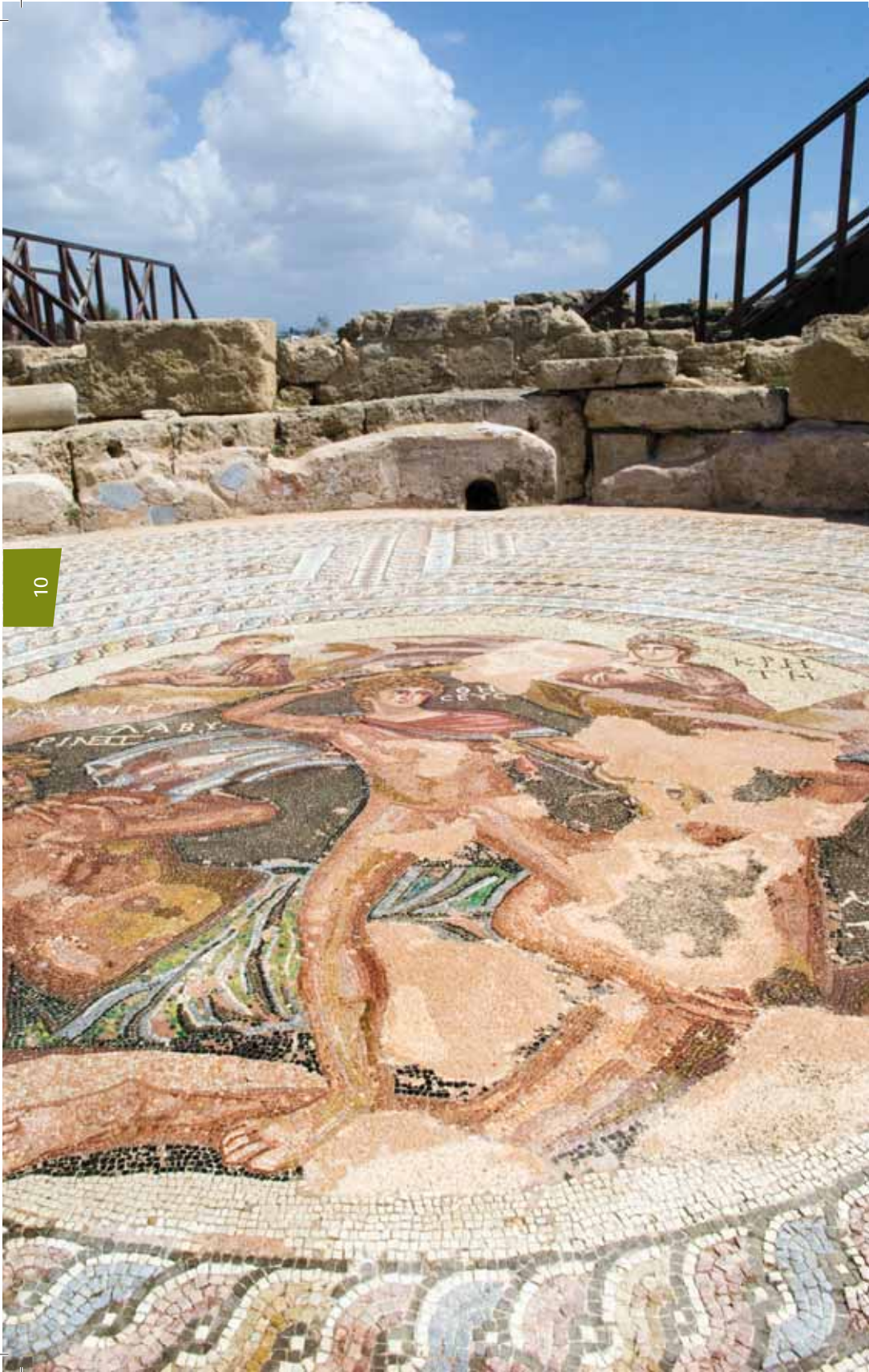
ΑΠΟ ΛΑΡΝΑΚΑ - 135 χλμ.

ΑΠΟ ΛΕΜΕΣΟ - 70 χλμ.

1.

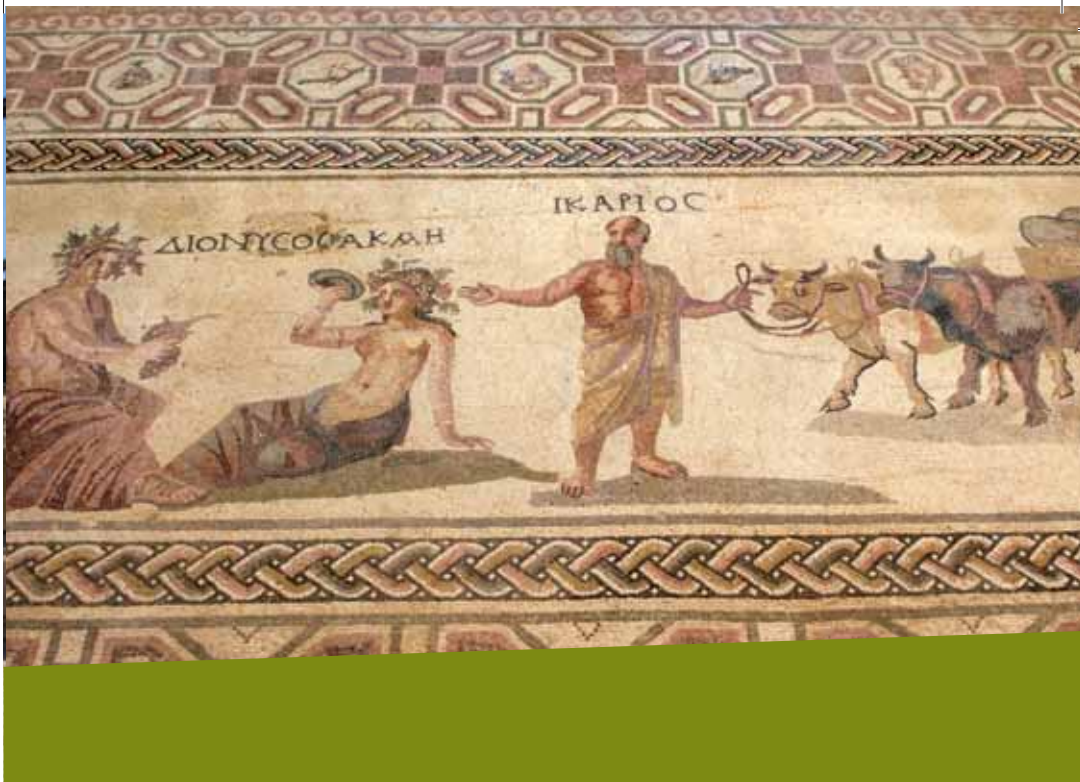
2.

1-2. Οψη των τάφων των βασιλέων, 3ος αιώνας π.Χ.

10

σε ολόκληρο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο. Κατά την ίδια περίοδο χρονολογείται η ανέγερση του θεάτρου της Νέας Πάφου καθώς και δύο υπογείων λαξευτών ιερών, ένα από τα οποία βρίσκεται στη θέση «Τούμπαλλος».

Το πλέον εντυπωσιακό παράδειγμα αρχιτεκτονικής στην πόλη, αποτελούν οι λεγόμενοι «Τάφοι των Βασιλέων» που αντικατοπτρίζει τον πλούτο και υψηλό βαθμό τέχνης στον οποίο είχε φθάσει η Ελληνιστική Πάφος. Αρκετοί από τους τάφους αυτούς παραπέμπουν σε Αλεξανδρινά πρότυπα ενώ άλλοι τάφοι, όπως εκείνος στην τοποθεσία «Άμμοι», διατηρούν σημαντικά κατάλοιπα γραπτής διακόσμησης.

Η κορύφωση της ακμής της Πάφου τοποθετείται στα χρόνια των Σεβήρων (τέλη 2^{ου} - αρχές 3^{ου} αιώνα μ.Χ.), κατά την οποία χρονολογούνται οι περισσότερες πλούσιες οικίες που έχουν ανασκαφεί. Επονομάστηκε «Σεβαστή Κλαυδία, Φλαβία Πάφος, η ιερά Μητρόπολις των κατά Κύπρον πόλεων». Η πλέον φημισμένη λόγω της διατήρησης σχεδόν του συνόλου του ψηφιδωτού της διακόσμησης, είναι η «Οικία του Διονύσου», και το πλέον θεαματικό ψηφιδωτό της Πάφου είναι η «Οικία του Αιώνος», που χρονολογείται στα μέσα του 4ου αιώνα μ.Χ.

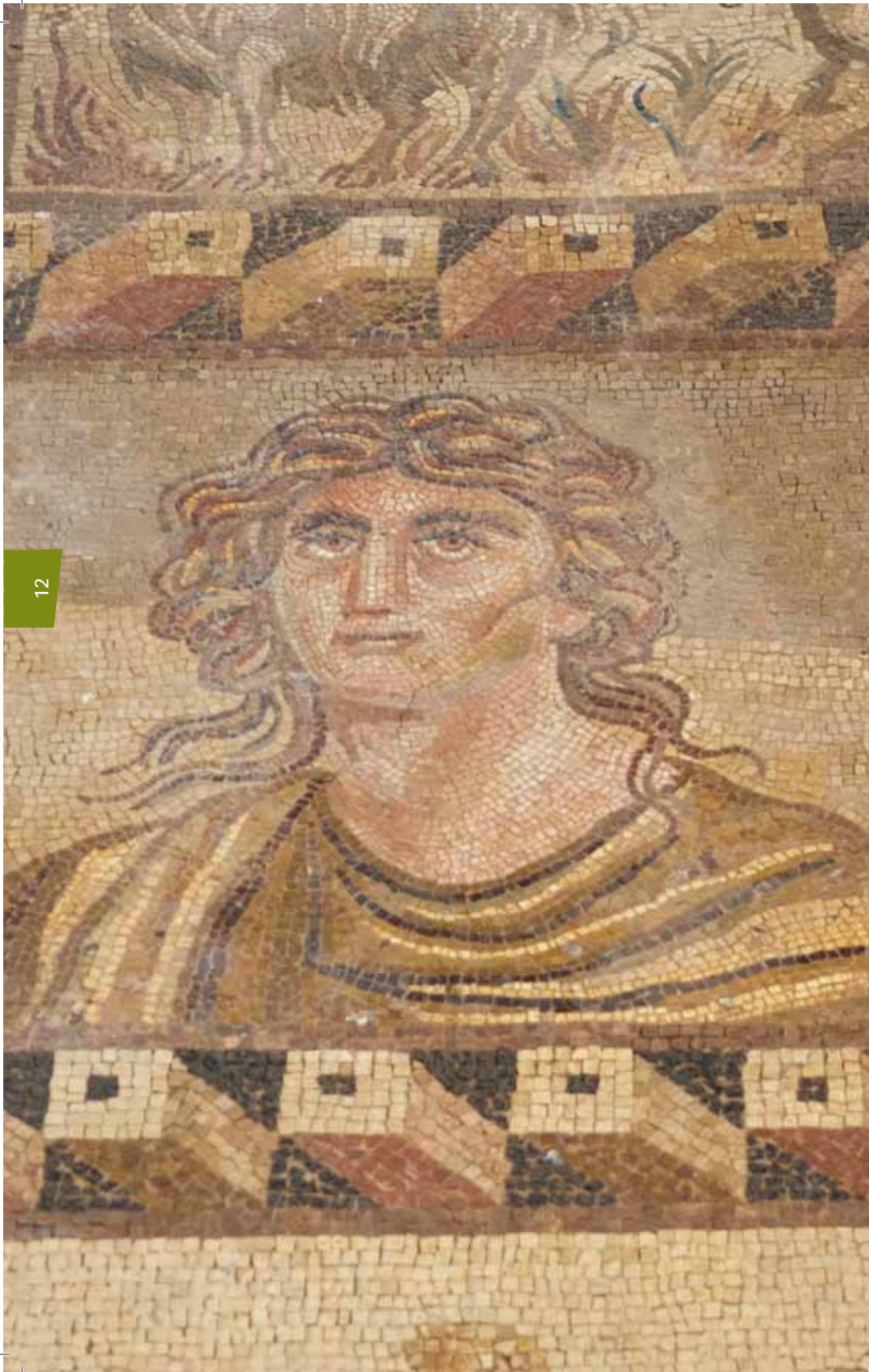
1.

2.

1. Ο ΘΗΣΕΑΣ ΚΑΙ Ο ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΣ. ΨΗΦΙΔΩΤΟ ΣΤΗΝ ΕΠΑΥΛΗ ΤΟΥ ΘΗΣΕΑ. 4ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ Μ.Χ.

2. ΔΙΟΝΥΣΟΣ ΚΑΙ ΙΚΑΡΙΟΣ. ΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ, 3ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ Μ.Χ.

Το 45 μ.Χ. οι Απόστολοι Παύλος και Βαρνάβας ήρθαν στην Κύπρο και το νησί έγινε η πρώτη Ρωμαϊκή επαρχία με Χριστιανό διοικητή και τον 4^ο αιώνα εδραιώνεται ο Χριστιανισμός. Μετά το Διάταγμα των Μεδιολάνων, άρχισαν να χτίζονται οι πρώτες χριστιανικές βασιλικές όπως η εκκλησία της Αγίας Κυριακής που σώζεται μέχρι σήμερα.

Από τον 4^ο μέχρι και τον 6^ο αιώνα η παγανιστική και η χριστιανική Πάφος φαίνεται να αναπτύχθηκαν παράλληλα και χριστιανικά μωσαϊκά υιοθέτησαν στοιχεία παγανιστικά. Η διακόσμηση των δαπέδων των βασιλικών γίνεται σχεδόν αποκλειστικά γεωμετρική, με μοτίβα από ψάρια, πτηνά και μικρά ζώα, ενώ η χρήση της ανθρώπινης μορφής απουσιάζει εντελώς.

Μετά από τους σεισμούς που έγιναν κατά το 4^ο αιώνα μ.Χ., η Νέα Πάφος έπαψε ν' αποτελεί την πρωτεύουσα της Κύπρου και παρόλο που εξακολούθησε τους δύο επόμενους αιώνες να ευημερεί, σταδιακά βυθίστηκε στη λήθη.

1.

2.

1. ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΨΗΦΙΔΙΟΤΟ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΕΠΟΧΩΝ. ΟΙΚΙΑ ΔΙΟΝΥΣΟΥ, 3ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ Μ.Χ.
2. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ ΔΙΟΝΥΣΟΥ. ΟΙΚΙΑ ΑΙΩΝΑ, 4ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ Μ.Χ.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Νότια του χωριού Κακοπετριά, παρά τις όχθες του ποταμού Καρκώτη στην περιοχή της Σολέας.

ΙΔΡΥΣΗ - Πρόκειται για το μοναδικό απομεινάρει παλαιάς μονής, της οποίας η ίδρυση τοποθετείται το 11^ο αιώνα, και η οποία γνώρισε ακμή τόσο κατά τη Μέση Βυζαντινή περίοδο όσο και κατά τη Φραγκοκρατία, ενώ το 18^ο αιώνα παρήκμασε με αποτέλεσμα να διαλυθεί στα τέλη του ίδιου αιώνα.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο και η δεύτερη ξύλινη στέγη, καλυμμένη με επίπεδα κεραμίδια που κατασκευάζονταν στην περιοχή της Σολέας, του έδωσε την προσωνομία «της Στέγης». Ο νάρθηκας, που καλύπτεται με φουρνικό και δύο εγκάρσιες καμάρες προστέθηκε στις αρχές του 12^{ου} αιώνα. Μεταγενέστερες επεμβάσεις αλλοίωσαν την αρχική όψη της εκκλησίας και είχαν ως αποτέλεσμα την καταστροφή σημαντικών τοιχογραφιών.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Ο 11^{ος} αιώνας περιλαμβάνει τοιχογραφίες που διακρίνονται για τα αδρά χαρακτηριστικά, την έντονη σχηματική γραμμή, την περιορισμένη χρωματική κλίμακα και ταυτόχρονα τον έντονο ψυχισμό τους, όπως οι σκηνές της Ανάληψης και της Μεταμόρφωσης.

Ο 12^{ος} αιώνας, αντιπροσωπεύεται κυρίως από τη σκηνή της Δευτέρας Παρουσίας που βρίσκεται στο νάρθηκα και τις τοιχογραφίες που κοσμούν το νοτιοδυτικό τμήμα της εκκλησίας, από τις οποίες αναφέρονται ενδεικτικά τα Εισόδια της Θεοτόκου.

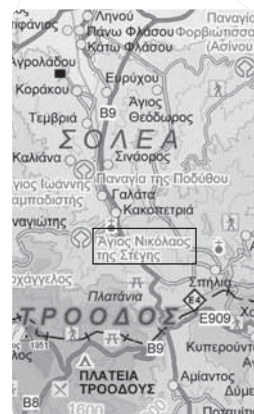

Ο 13^{ος} αιώνας περιλαμβάνει μια επαναζωγράφιση τμημάτων του ναού και του νάρθηκα, όπως τις τοιχογραφίες της Σταύρωσης, της Ανάστασης και των Μυροφόρων.

Ο 14^{ος} αιώνας αντιπροσωπεύεται από τον Παντοκράτορα στον τρούλο περιβαλλόμενο από Αγγέλους και τους Προφήτες στο τύμπανο. Ορισμένες τοιχογραφίες του νάρθηκα ανήκουν στην ίδια περίοδο. Η αψίδα, η ανατολική και η νότια καμάρα ξαναδιακοσμήθηκαν σε αυτή τη περίοδο και σήμερα εκτίθενται στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

Οι μόνες χρονολογημένες τοιχογραφίες είναι στο τέλος του 1633 και απεικονίζουν ολόσωμους τους Αποστόλους Πέτρο και Παύλο, κοσμώντας τους πεσσούς που υποβαστάζουν τον τρούλο κοντά στο εικονοστάσιο, του οποίου η κατασκευή τοποθετείται κατά τον 17^ο αιώνα.

- Απο Λευκωσία** - 61 χλμ.
- Απο Λαρνακά** (μέσω της Λευκωσίας) - 100 χλμ.
- Απο Λεμεσό** - 58 χλμ.
- Απο Παφο** (μέσω της Λεμεσού) - 121 χλμ.

1.	3.	4.	5.
2.			6.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.
2. Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ (ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ), ΝΟΤΙΟ ΜΙΣΟ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΑΜΑΡΑΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ, 11^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ.

3. Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΙ Ο ΔΩΡΗΤΗΣ, ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 12^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ.
4. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΜΙΣΟ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΚΑΜΑΡΑΣ, 14^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ.
5. Η ΑΓΙΑ ΑΝΝΑ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΟΥ ΠΕΣΣΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, 14^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ.
6. 'Ο ΛΙΘΟΣ'. ΟΙ ΜΥΡΟΦΟΡΕΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΑΠΟ ΚΕΝΟ ΜΝΗΜΕΙΟ, 13^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΦΟΡΒΙΩΤΙΣΣΑ - ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΑΣΙΝΟΥ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Νότια του χωριού Νικητάρι στους πρόποδες του Τροόδους.

ΙΔΡΥΣΗ - Η ίδρυσή της χρονολογείται μεταξύ 1099 και 1105 από τον μάγιστρο Νικηφόρο Ισχύριο, τον μετέπειτα μοναχό Νικόλαο, ο οποίος, μετά το θάνατο της γυναίκας του, έλαβε Θείο μήνυμα.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Είναι μικρή, μονόκλιτη, καμαροσκέπαστη εκκλησία με δεύτερη ξύλινη στέγη καλυμμένη με επίπεδα κεραμίδια. Ο νάρθηκας, με δύο ημικυκλικές αψίδες και φουρνικό, προστέθηκε το τέλος του 12^{ου} αιώνα.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Το εσωτερικό του ναού τοιχογραφήθηκε το 1105/6, ενώ ο νάρθηκας διακοσμήθηκε αμέσως μετά την οικοδόμησή του. Γύρω στο τέλος του 13^{ου} ή τις αρχές του 14^{ου} αιώνα ξανακτίστηκε η αψίδα και επαναδιακοσμήθηκε ο νάρθηκας με αποτέλεσμα οι τοιχογραφίες που σώζονται σήμερα να ανήκουν σε διαφορετικές χρονολογικές περιόδους. Οι σημαντικότερες είναι εκείνες της αρχικής φάσης, οι οποίες διακρίνονται για το ρυθμό και την αρμονία των χρωμάτων, τη συγκρατημένη έκφραση και την ευγένεια και το ρυθμό στις κινήσεις των προσώπων. Εκφράζουν τις νέες τάσεις της Κομνήνιας ζωγραφικής και οι ειδικοί πιστεύουν ότι είναι από τις λίγες τοιχογραφίες που απηχούν την τέχνη της Κωνσταντινούπολης, πιθανό μέρος καταγωγής του ζωγράφου.

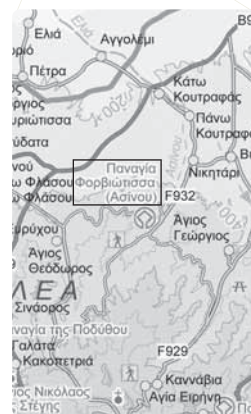
Από τις αρχικές τοιχογραφίες σώζονται μόνο εκείνες στο ανατολικό και δυτικό μέρος του ναού, μεγάλο μέρος του ιερού και μερικές άλλες που σώζονται κάτω από το στρώμα του 14^{ου} αιώνα, όπως η Κοίμηση της Θεοτόκου, η Ανάληψη και η Μετάληψη των Αποστόλων. Η παλαιότερη τοιχογραφία του νάρθηκα, που φαίνεται να ανήκει στην πρώτη φάση του 1105/6, είναι η Παναγία Φορβιώτισσα πάνω από την είσοδο του ναού στο τύμπανο του τόξου.

Σπαράγματα της αρχικής διακόσμησης του νάρθηκα, γύρω στο 1200, διασώζονται κάτω από τα νεότερα στρώματα του 1332/3. Αξιόλογο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναθηματική τοιχογραφία που χρονολογείται το 13^ο αιώνα κάποιου Νικηφόρου Καλλία, η οποία εικονίζει τον Άγιο Γεώργιο έφιππο στη νότια αψίδα του νάρθηκα, όπου διασώζονται άλλες μορφές δωρητών.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η τοιχογραφία της Παναγίας με Φράγκους δωρητές που κοσμεί το τεταρτοσφαίριο της νότιας αψίδας του νάρθηκα, στο οποίο η γυναίκα δωρητής φορά μαύρο μακρύ πέπλο. Είναι τύπος ενδύματος που εισήχθη στην Κύπρο από δυτικοευρωπαϊκής καταγωγής πρόσφυγες από τη Συρία μετά την πτώση της Άκκρας το 1291. Στην εκκλησία διασώζονται και μερικές μεταγενέστερες τοιχογραφίες, όπως ο Χριστός Εμμανουήλ μέσα σε Ποτήριο στο Ιερό του ναού που χρονολογείται το 17^ο αιώνα.

Απο Λευκωσία (μέσω του χωριού Νικητάρι) - 51 χλμ.

Απο Λαρνακά (μέσω της Λευκωσίας) - 90 χλμ.

Απο Λεμεσό - 81 χλμ.

Απο Πάφο (μέσω της Λεμεσού) - 145 χλμ.

1.	3.	4.	5.
	2.		

1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

2. ΕΛΚΟΜΕΝΟΣ ΕΠΙ ΣΤΑΥΡΟΥ, ΒΟΡΕΙΟ ΜΙΣΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΜΑΡΑΣ, 14^{ος} ΑΙΩΝΑΣ.

3. ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΟΥ ΦΟΥΡΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΝΑΡΘΗΚΑ: ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ, ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΚΑΙ ΑΓΓΕΛΟΙ ΔΕΟΜΕΝΟΙ, ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ, 1332/1333.

4. ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΜΙΣΟΥ ΤΟΥ ΝΑΡΘΗΚΑ 13^{ος} ΑΙΩΝΑΣ (Άγιος Γεώργιος) και 1332/1333. (Αποστόλοι, σφαιρικά τρίγωνα, η Θεοτοκος και δωρητές)

5. ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΤΟΙΧΟΥ. Ο ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΜΑΓΙΣΤΡΟΣ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΘΕΟΤΟΚΟ ΠΟΥ ΤΟΝ ΕΙΣΑΓΕΙ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟ (ΚΕΝΤΡΟ) ΚΑΙ Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ ΚΑΙ Ο Άγιος Γεώργιος, (κάτω).

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΑΚΑ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Στο χωριό Λαγουδερά, στην περιοχή Πιτσιλιά στους πρόποδες του Τροόδους.

ΙΔΡΥΣΗ - Χτίστηκε πιθανότατα στα τέλη του 12^{ου} αιώνα. Σύμφωνα με τοπική παράδοση, το όνομα προέρχεται από τον Ιέρακα, το κυνηγετικό γεράκι ενός πρίγκιπα της εποχής που με θαυματουργό τρόπο του φανέρωσε την εικόνα της Παναγίας. Σήμερα σώζεται η εκκλησία και το διώροφο μοναστηριακό κτίριο που βρίσκεται στα βόρεια του ναού.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Είναι μονόκλιτος ναός με τρούλο, του οποίου η στέγη διαμορφώνεται εξωτερικά σε σχήμα σταυρού. Κατασκευάστηκε μια δεύτερη ξύλινη στέγη καλυμμένη με επίπεδα κεραμίδια, η οποία δημιουργεί στις τρεις πλευρές του ναού, εκτός από τη δυτική, στεγασμένη στοά κλειστή με ξύλινο δικτυωτό. Ο τρούλος έχει ξεχωριστή στέγη.

ΟΙ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Οι τοιχογραφίες χρονολογούνται το 1192μ.Χ. και αποτελούν την πιο ολοκληρωμένη σειρά τοιχογραφιών της Μέσης Βυζαντινής περιόδου στην Κύπρο. Χαρακτηριστικά του είναι η ραδιότητα των μορφών, οι οφιοειδείς απολήξεις των πτυχώσεων και των ιματίων, η ζωηρή κίνηση, οι εξαιρετικοι συνδυασμοί των χρωμάτων, οι μανιεριστικές λεπτομέρειες και η καλλιγραφική απόδοση.

Συμπεριλαμβάνονται σκηνές όπως ο Παντοκράτορας που περιβάλλεται από το Θρόνο της Ετοιμασίας - το κατ' εξοχήν σύμβολο της Δευτέρας Παρουσίας, και Αγγέλους μέσα σε μετάλλια, οι Προφύτες, ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου και οι Ευαγγελιστές. Επίσης εικονίζεται ένθρονη η Θεοτόκος με το Χριστό ανάμεσα σε Αρχαγγέλους και επτά Άγιοι της Κύπρου.

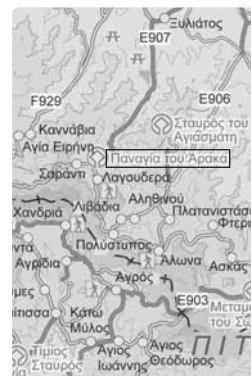

Ο εικονογραφικός κύκλος συμπληρώνεται με τις σκηνές της Γεννήσεως Του Χριστού, της εις Άδου Καθόδου, της Βάπτισης, της Ανάληψης, των Εισόδων και της Κοίμησης της Θεοτόκου καθώς και σειρά από Αγίους. Ξεχωριστή θέση κατέχει στο νότιο τοίχο, κάτω από την Κοίμηση της Θεοτόκου, η Παναγία η Αρακιώτισσα. Οι τοιχογραφίες είναι έργο του ζωγράφου Θεόδωρου Αψευδή.

Οι εικόνες του Χριστού και του Προδρόμου χρονολογούνται τον 16^ο αιώνα.

Τον 17^ο αιώνα ζωγραφίστηκαν διάφοροι Άγιοι στην εξωτερική πλευρά του βόρειου τοίχου, ενώ το εικονοστάσι της εκκλησίας χρονολογείται το 1673μ.Χ.

Στην αψίδα του ιερού βήματος οι τοιχογραφίες διαφέρουν τεχνοτροπικά από τις άλλες τοιχογραφίες του ναού και πιθανόν να έγιναν από άλλο ζωγράφο.

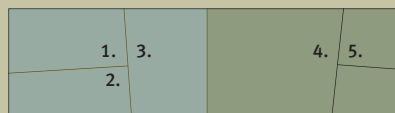

Απο Λευκωσία (μέσω του χωριού Περιστερώνια και Ξυλιάτου) - 53 χλμ.

Απο Λαρνακά (μέσω της Λευκωσίας) - 92 χλμ.

Απο Λεμεσό (μέσω του χωριού Καρβουνάς και Αγρός) - 52 χλμ.

Απο Πάφο (μέσω της Λεμεσού) - 118 χλμ.

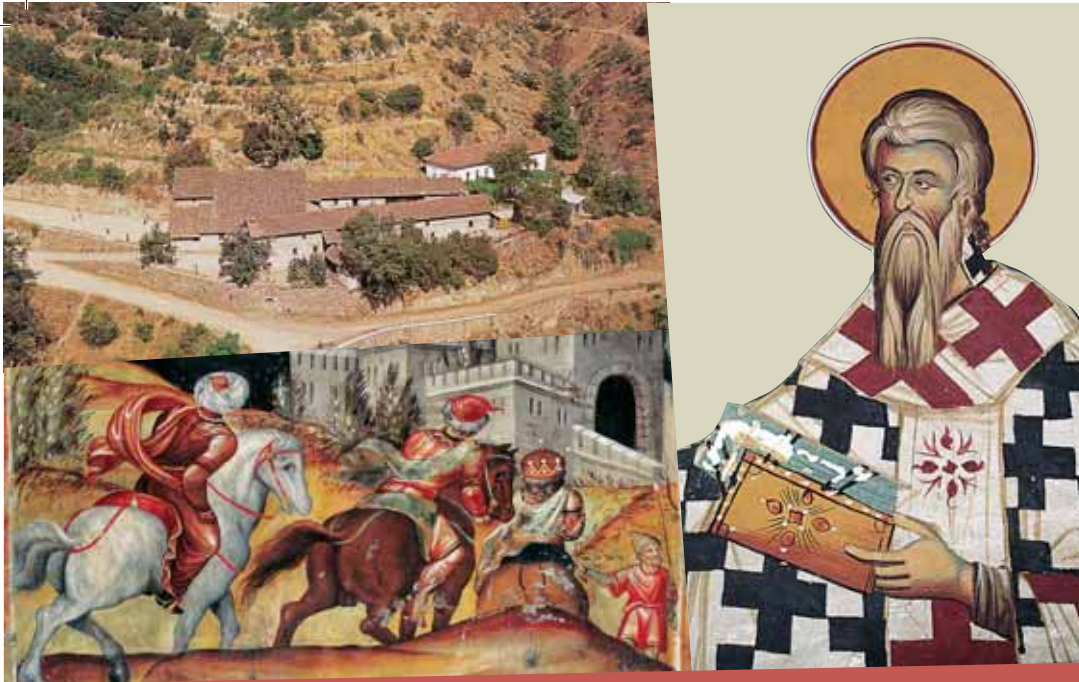
1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.
2. Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΣΗΦ, Ο ΠΟΙΗΤΗΣ (ΠΑΝΩ). Ο ΑΓΙΟΣ ΥΠΑΤΙΟΣ (ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ). ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΟ ΤΥΜΠΑΝΟ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΤΥΦΛΟΥ ΤΟΞΟΥ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΤΟΙΧΟΥ, 1192.

3. Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΑΡΑΚΙΩΤΙΣΣΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΥΘΕΝΤΟΥ, ΝΟΤΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1199.

4. ΟΙ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΤΡΟΥΛΟΥ, 1192.

5. Ο ΑΓΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ Ο ΣΥΓΛΙΤΗΣ Ο ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ, 1192.

6. Ο ΑΓΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ, Ο ΘΕΟΔΟΧΟΣ (ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ), ΒΟΡΕΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1192.

Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΛΑΜΠΑΔΙΣΤΗ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Στο χωριό Καλοπαναγιώτης, στην κοιλάδα της Μαραθάσας.

ΙΔΡΥΣΗ - Τον 15^ο ή 16^ο αιώνα. Το καθολικό του μοναστηριού, αφιερωμένο στον Άγιο Ηρακλείδιο, χτίστηκε το 11^ο αιώνα.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Ο Άγιος Ηρακλείδιος ανήκει στον τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο. Το 12^ο αιώνα προστέθηκε στη βόρεια πλευρά της εκκλησίας το παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, το οποίο κατέρρευσε, ίσως τον 17^ο ή 18^ο αιώνα και ξαναχτίστηκε στον τύπο του καμαροσκέπαστου. Από το αρχικό παρεκκλήσιο σώζεται μικρό τμήμα του βόρειου τοίχου.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Χρονολογούνται σε διαφορετικούς αιώνες:

12^{ος} αιώνας - σώζονται μερικά σπαράγματα όπως οι δύο μοναχοί γονατισμένοι, αντωποί στο κάτω μέρος της αψίδας.

13^{ος} αιώνας - ζωγραφίστηκε ο τρούλος του καθολικού, η δυτική και η νότια καμάρα, το κεντρικό τμήμα του δυτικού τοίχου και οι πεσσοί που στηρίζουν τον τρούλο. Τοιχογραφίες σώζονται στη βόρεια και τη δυτική πλευρά του νοτιοδυτικού πεσσού, στη νότια και δυτική πλευρά του βορειοδυτικού πεσσού και στη δυτική πλευρά των δυο ανατολικών πεσσών.

14^{ος} αιώνας - ζωγραφίστηκαν ξανά τα υπόλοιπα τμήματα του καθολικού με σκηνές της Βίβλου, από τα οποία η Ευαγγελική Διήγηση σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση.

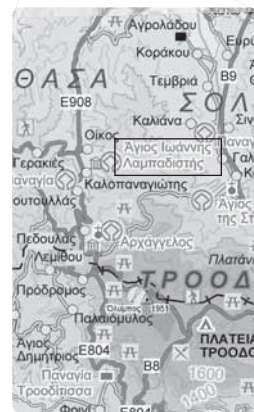

Στον ημικυλινδρικό τοίχο της αψίδας απεικονίζονται έξι Ιεράρχες, σήμερα αρκετά κατεστραμμένοι και στο τεταρτοσφαιρίο της κεντρικής αψίδας η Θεοτόκος, με τον Χριστό μπροστά στο στήθος όρθια, δεόμενη, ανάμεσα στους Αρχαγγέλους. Στο βόρειο και το νότιο τοίχο υπάρχουν υπολείμματα από δύο παραστάσεις της Δέησης.

14^{ος} ή 15^{ος} αιώνας - στα δυτικά της κύριας εκκλησίας του μοναστηριού και του παρεκκλησίου του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή, χτίστηκε κοινός νάρθηκας, πιθανότατα ξυλόστεγος, αλλά με διαφορετική κλίση από εκείνη του νάρθηκα που υπάρχει σήμερα.

15^{ος} αιώνας - χτίστηκε βορείως του παρεκκλησίου του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή ένα καμαροσκέπαστο παρεκκλήσι με ξυλόστεγο νάρθηκα στα δυτικά.

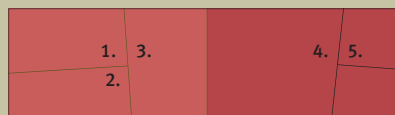

Απο Λευκωσία - 65 χλμ.

Απο ΛΑΡΝΑΚΑ (μέσω της Λευκωσίας) - 104 χλμ.

Απο ΛΕΜΕΣΟ (μέσω Πλατρών & Τροόδου) - 58 χλμ.

Απο ΠΑΦΟ (μέσω της Λεμεσού) - 122 χλμ.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ.

2. ΟΙΚΟΣ Κ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ: ΚΗΡΥΚΕΣ ΘΕΟΦΟΡΟΙ ΓΕΓΟΝΟΤΕΣ, ΟΙ ΜΑΓΟΙ ΥΠΕΣΤΡΕΨΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΑΒΥΛΩΝΑ. ΚΑΜΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ. ΓΥΡΩ ΣΤΟ 1500.

3. ΑΓΙΟΣ ΙΕΡΑΡΧΗΣ, ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ. ΔΕΥΤΕΡΟ ΗΜΙΣΥ ΤΟΥ 14ΟΥ ΑΙΩΝΑ.

4. ΟΙ ΜΑΓΟΙ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΕΣ ΤΑ ΔΩΡΑ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΜΑΡΑ. ΔΕΥΤΕΡΟ ΗΜΙΣΥ 14ΟΥ ΑΙΩΝΑ.

5. Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ ΑΙΛΕΙΑ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ ΤΟΥ ΝΑΡΘΗΚΑ 15ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ.

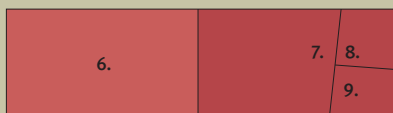

16^{ος} αιώνας - το βόρειο παρεκκλήσιο διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες και στην κόγχη, στο κέντρο του ανατολικού τοίχου, απεικονίζεται η Θεοτόκος, έenthronη βρεφοκρατούσα. Αυτές οι τοιχογραφίες είναι επηρεασμένες από τη σύγχρονη ιταλική τέχνη της Αναγέννησης.

17^{ος} αιώνας ή αρχές του 18^{ου} - ο νότιος τοίχος του παρεκκλησίου του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή που ήταν κοινός με το καθολικό αντικαταστάθηκε με τόξο, με αποτέλεσμα να καταστραφούν αρκετές τοιχογραφίες. Το συγκρότημα του καθολικού και του παρεκκλησίου του Αγίου Ιωάννη του Λαμπαδιστή καλύπτεται με δίριχτη ξύλινη στέγη και επίπεδα κεραμίδια, παρόμοια με αυτή που καλύπτει το βόρειο παρεκκλήσι.

6. Η ΦΙΛΟΣΕΝΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ, ΠΑΝΩ.
Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΕΝΘΡΟΝΗ ΒΡΕΦΟΚΡΑΤΟΥΣΑ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ
ΤΟΙΧΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ. ΓΥΡΩ ΣΤΟ 1500.

7. ΘΕΟΤΟΚΟΣ Η ΒΑΤΟΣ, ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΤΟΙΧΟ ΤΟΥ
ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ. ΓΥΡΩ ΣΤΟ
1500.

8. Η ΒΑΪΟΦΟΡΟΣ, ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΜΑΡΑ ΤΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ,
13^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ.

9. Ο ΜΩΥΣΗΣ ΠΑΡΑΛΑΜΒΑΝΩΝ ΤΙΣ ΠΛΑΚΕΣ ΤΟΥ
ΝΟΜΟΥ.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΤΟΥΛΛΑ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Στην κοιλάδα της Μαραθάσας, στους πρόποδες του Τροόδου στον Μουτουλλά.

ΙΔΡΥΣΗ - Σύμφωνα με κτητορική επιγραφή, χτίσθηκε και διακοσμήθηκε με δαπάνη του Ιωάννη του Μουτουλλά και της συζύγου του Ειρήνης το 1280.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Μικρή, ξυλόστεγη με μεταγενέστερο νάρθηκα σε σχήμα L που καλύπτει τη βόρεια και δυτική πλευρά της εκκλησίας που είναι ορθογώνια και καταλήγει στα ανατολικά σε ημικυκλική αψίδα. Ο τύπος αυτός της εκκλησίας, με ισχυρά επικλινή δίριχτη στέγη που καλύπτεται με επίπεδα κεραμίδια, είναι χαρακτηριστικός της οροσειράς του Τροόδου λόγω της εύκολης και φθηνής κατασκευής του. Οι τοίχοι είναι χτισμένοι με ακανόνιστους λίθους και η στέγη από ξύλο της περιοχής.

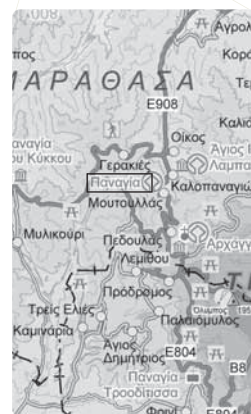
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Η ταυτότητα του ζωγράφου που τοιχογράφησε την εκκλησία είναι άγνωστη. Αντλεί την εικονογραφία του από την ντόπια ζωγραφική παράδοση του 11^{ου} κυρίως αιώνα, χωρίς να μένει ανεπηρέαστος από την τέχνη της εποχής του. Η τεχνοτροπία του ξεχωρίζει για την έντονη ανατολική επίδραση που δέχεται και την επίδραση της λεγόμενης «Σταυροφορικής» ζωγραφικής, που αναπτύσσεται κυρίως στην Παλαιστίνη από δυτικούς ζωγράφους που είναι εγκατεστημένοι στα κρατίδια που ίδρυσαν οι Σταυροφόροι. Οι κακές αναλογίες, τα μεγάλα κεφάλια, δυσανάλογα με τα σώματα, η γραμμικότητα συνδυασμένη με την περιορισμένη χρωματική κλίμακα, η αστάθεια στις κινήσεις, τα μεγάλα ορθάνοικτα μάτια με έντονα τονισμένη την κόρη χαρακτηρίζουν τις τοιχογραφίες αυτές. Λείπουν σχεδόν τελείως η διαβάθμιση των χρωμάτων και το πλάσιμο και η απόδοση των όγκων και της τρίτης διάστασης. Παρά τις αδυναμίες αυτές,

η γενική εντύπωση είναι ευχάριστη και οι τοιχογραφίες είναι χαρακτηριστικό δείγμα της ζωγραφικής ενός ολόκληρου κόσμου κατά το τέλος του 13^{ου} αιώνα.

Δεν είναι γνωστό πότε προστέθηκε ο νάρθηκας, ίσως μετά τη διακόσμηση της εξωτερικής πλευράς του βόρειου τοίχου στις αρχές του 16^{ου} αιώνα, αν και τοιχογραφίες κάπως προγενέστερες υπάρχουν και στην εξωτερική του δυτικού τοίχου εκατέρωθεν της δυτικής εισόδου. Η προέκταση της στέγης της εκκλησίας καλύπτει τον νάρθηκα και τις τοιχογραφίες της εξωτερικής πλευράς των τοίχων.

Η εξωτερική πλευρά του βόρειου τοίχου της εκκλησίας με την πολυπρόσωπη σκηνή της Μέλλουσας Κρίσης, διακοσμήθηκε την ίδια περίοδο. Στο ανατολικό άκρο του τοίχου είναι ζωγραφισμένοι οι Επτά Κοιμώμενοι Παῖδες της Εφέσου, μια παράσταση μοναδική για την Κύπρο.

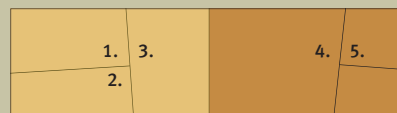

Απο Λευκωσία - 67 χλμ.

Απο ΛΑΡΝΑΚΑ (μέσω της Λευκωσίας) - 106 χλμ.

Απο ΛΕΜΕΣΟ (μέσω Πλατρών & Τροόδου) - 56 χλμ.

Απο ΠΑΦΟ (μέσω της Λεμεσού) - 120 χλμ.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.
2. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, ΝΟΤΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1280.
3. Η ΕΓΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ, ΔΥΤΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1280.

4. Η ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ (ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ), ΔΥΤΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1280.

5. Ο ΑΓΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ, ΝΟΤΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1280.

6. Ο ΑΓΙΟΣ ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ, Ο ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ, Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ, ΒΟΡΕΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1280.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Στο χωριό Πελένδρι στην περιοχή της Λεμεσού νότιοανατολικά του χωριού Αμιάντος κοντά στον Σαϊττά.

ΙΔΡΥΣΗ - Προς το τέλος του 1178 σύμφωνα με την επιγραφή που σώθηκε στην αψίδα.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Του τύπου μονόκλιτου με τρούλο που διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες το 1178. Για αγνώστους λόγους καταστράφηκε και μόνο η αψίδα σώθηκε, η οποία ενσωματώθηκε σε μια νέα εκκλησία του ίδιου τύπου που χτίστηκε στις αρχές του 14^{ου} αιώνα. Κατά τα μέσα του 14^{ου} αιώνα, προστέθηκε το βόρειο παρεκκλήσιο που στ' ανατολικά έχει ευθύγραμμο τοίχο αντί αψίδα και το 16^ο αιώνα προστέθηκε το νότιο παρεκκλήσιο το οποίο είχε αψίδα. Κάποια στιγμή, η καμάρα και ο βόρειος τοίχος του βόρειου παρεκκλησίου κατέρρευσαν και σώθηκαν μόνο τοιχογραφίες στο δυτικό τοίχο, το νότιο τοίχο και το χαμηλότερο τμήμα του ανατολικού τοίχου. Καταστράφηκαν ακόμη ο ανατολικός τοίχος με την αψίδα, ο νότιος τοίχος και η καμάρα του νότιου παρεκκλησίου, άγνωστο όμως πότε.

Σήμερα η εκκλησία παρουσιάζεται τρίκλιτη με τρούλο στο ανατολικό τμήμα του μέσου κλίτους. Οι καμάρες της εκκλησίας, όχι όμως ο τρούλος, καλύπτονται με δίρρυτη στέγη καλυμμένη με κεραμίδια που πιθανότατα αντικατέστησε παλαιότερη δίρρυτη, ισχυρά επικλινή στέγη που κάλυπτε και τον τρούλο.

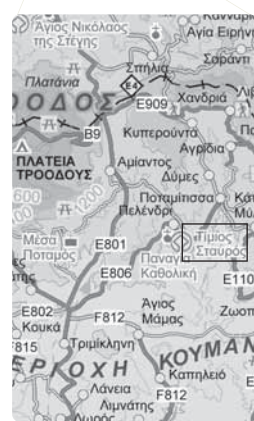
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΣ - Αυτές στην αψίδα του ναού, από τις οποίες μερικές σώθηκαν και έχουν σπάνια θέματα με ιδιαίτερη τεχνοτροπία για την Κύπρο, αλλά συνηθισμένα στην ευρύτερη περιοχή.

Το κύριο τμήμα της εκκλησίας διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες στο πρώτο ήμισυ του 14^{ου} αιώνα από τρεις τουλάχιστον ζωγράφους, από το ίδιο εργαστήριο. Ο πρώτος ζωγράφος ακολούθησε την Παλαιολόγεια ζωγραφική, που αναπτύχθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 13^ο και 14^ο αιώνα, η τέχνη του δεύτερου είναι λιγότερο επιμελημένη, περισσότερο γραμμική και σχηματοποιημένη, και ο τελευταίος ακολούθησε την ντόπια παράδοση της βυζαντινής ζωγραφικής, όπως αναπτύχθηκε κατά το 14^ο αιώνα κάτω από τις επιδράσεις ανατολικών στοιχείων. Οι τοιχογραφίες του νεότερου στρώματος της αψίδας της κεντρικής εκκλησίας, έργα του τρίτου ζωγράφου, είχαν αφαιρεθεί, επειδή αποκολλήθηκαν από το αρχικό στρώμα των τοιχογραφιών και κινδύνευαν να καταστραφούν.

Μερικές τοιχογραφίες του βόρειου παρεκκλησίου που σώθηκαν ανήκουν στο γενικότερο ρεύμα της Παλαιολόγεια ζωγραφικής, ενώ εκείνες του νοτίου παρεκκλησίου στη ντόπια Βυζαντινή παράδοση.

- Απο Λευκωσία** (μέσω της Κακοπετριάς & Καρβουνά) - 83 χλμ.
- Απο Λαρνακά** (μέσω της Λευκωσίας) - 122 χλμ.
- Απο Λεμεσό** - 36 χλμ.
- Απο Παφό** (μέσω της Λεμεσού) - 100 χλμ.

1.	3.	4.	5.
2.			6.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

2. Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ, ΣΤΟ ΠΗΓΑΔΙ ΚΑΙ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ, ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΜΑΡΑ, 14ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ.

3. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ, ΣΤΟΝ ΤΡΟΥΛΟ, 14ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ.

4. Ο ΑΣΠΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΙΣΑΒΕΤ, ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΜΑΡΑ, 14ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ.

5. ΠΡΟΦΗΤΕΣ, ΤΥΜΠΑΝΟ ΤΟΥ ΤΡΟΥΛΟΥ, 14ΟΣ ΑΙΩΝΑΣ.

6. ΑΝΔΡΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΣΤΟ ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΡΙΖΑΣ ΙΕΣΣΑΙ, ΔΥΤΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΚΛΙΤΟΥΣ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Στο χωριό Πεδουλάς στην κοιλάδα της Μαραθάσας στους πρόποδες του Τροόδους.

ΙΔΡΥΣΗ - Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή χτίστηκε και διακοσμήθηκε με δωρεά του ιερέα Βασίλειου Χάμαδου το 1474.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Είναι μικρή, ξυλόστεγη, με νάρθηκα σχήματος Γ που καλύπτει τη δυτική και νότια πλευρά της εκκλησίας. Ο νάρθηκας χρησίμευε ως γυναικωνίτης, ενώ οι άνδρες εισέρχονταν στον κυρίως ναό.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Η εκκλησία αυτή είναι από τις λίγες εκκλησίες της Κύπρου που διασώζουν το όνομα του ζωγράφου που τις αγιογράφησε. Πρόκειται για τον Μηνά, που ακολουθεί την ντόπια βυζαντινή παράδοση την οποία εκφράζει με μια ιδιαίτερη προσωπική τεχνοτροπία. Η τέχνη του όμως, επηρεάστηκε και από την τελευταία φάση της Βυζαντινής ζωγραφικής, όπως αυτή αναπτύχθηκε στη Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία, καθώς και από τη δυτική ζωγραφική. Αυτό διαφαίνεται σε μικρολεπτομέρειες σε ορισμένες σκηνές.

Δυο εικόνες του που απεικονίζουν την Παναγία Οδηγήτρια και τον Αρχάγγελο Μιχαήλ, μεταφέρθηκαν στην Εκκλησία του Τιμίου Σταυρού στον Πεδουλά για λόγους ασφαλείας.

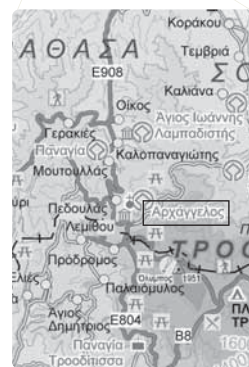
Στο μικρό τυφλό τόξο πάνω από τη νότια είσοδο, που αρχικά φαίνεται ότι ήταν η κύρια είσοδος της εκκλησίας, είναι ζωγραφισμένος ο Αρχάγγελος Μιχαήλ στηθιαίος, ενώ εκατέρωθεν της εισόδου είναι ζωγραφισμένος ο Χριστός Ζωοδότης και η Θεοτόκος Οδηγήτρια.

Ο ζωγράφος ακολουθεί μια εντελώς προσωπική τεχνοτροπία. Αναλύει τόσο τα πρόσωπα όσο και το τοπίο, εκεί που υπάρχει, σε τεθλασμένες γεωμετρικές γραμμές και αρέσκειται πολύ στο κόκκινο χρώμα, το οποίο επίσης αναλύει σε διάφορες αποχρώσεις. Παρά την έλλειψη των ορθών αναλογιών στην απόδοση της ανθρώπινης μορφής, κατορθώνει να τοποθετήσει άνετα τα πρόσωπα και να δώσει ευρύτητα στις σκηνές, χωρίς όμως να κατορθώσει να αποδώσει σωστά τους όγκους και την τρίτη διάσταση.

Παρά τις επιδράσεις που δέχεται τόσο από την τελευταία Αναγέννηση της Βυζαντινής ζωγραφικής όσο και από τη δυτική τέχνη, ο Μηνάς παραμένει ένας λαϊκός ζωγράφος της εποχής του.

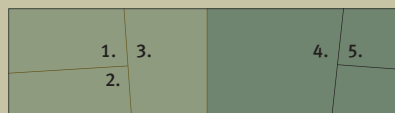

ΑΠΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑ (μέσω της κοιλάδας της Μαραθάσας) - 71 χλμ.

ΑΠΟ ΛΑΡΝΑΚΑ (μέσω της Λευκωσίας) - 110 χλμ.

ΑΠΟ ΛΕΜΕΣΟ (μέσω Πλατρών & Τροόδου) - 52 χλμ.

ΑΠΟ ΠΑΦΟ (μέσω της Λεμεσού) - 116 χλμ.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.
2. ΟΙ ΔΟΡΗΤΕΣ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΕΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟ, ΒΟΡΕΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1474.
3. Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΝΟΤΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1474.

4. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ, ΔΥΤΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1474.
5. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ, ΒΟΡΕΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1474.
6. Ο ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ, ΒΟΡΕΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1474.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΑΣΜΑΤΙ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Κοντά στο χωριό Πλατανιστάσα στην περιοχή της Πιτσιλιάς στους πρόποδες του Τροόδους στην περιοχή της Μαδαρής.

ΙΔΡΥΣΗ - Πιθανότατα την τελευταία δεκαετία του 15^{ου} αιώνα και ανήκε σ' ένα μικρό μοναστήρι.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Είναι ξυλόστεγη και περιβάλλεται στις τέσσερις πλευρές με κλειστή στοά, μοναδικό χαρακτηριστικό στην Κύπρο. Η στοά που είναι ευρύτερη στη δυτική πλευρά, στεγάζεται κάτω από την ίδια στέγη με το ναό.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Οι τοιχογραφίες είναι του ζωγράφου Φίλιππου Γουλ, ο οποίος αντλείται τόσο από τη Βυζαντινή και τη Δυτική ζωγραφική, όσο και από την ντόπια παράδοση, χωρίς όμως να δημιουργήσει μια προσωπική τεχνοτροπία. Είναι όμως ευχάριστες και εντυπωσιακές.

Ολόκληρη η εξωτερική πλευρά του δυτικού τοίχου και το εσωτερικό του ναού είναι ζωγραφισμένα. Ο νότιος και ο βόρειος τοίχος χωρίζονται σε δύο οριζόντιες ζώνες, ενώ ο ανατολικός τοίχος με την αψίδα και ο δυτικός τοίχος διαιρούνται διαφορετικά καθ' ύψος. Στην εξωτερική πλευρά του νότιου τοίχου πάνω από την είσοδο και στα δυτικά εικονίζεται το θέμα «Άνωθεν οι Προφῆται» και η αναθηματική τοιχογραφία με τον δωρητή ιερέα Πέτρο Περάτι και την πρεσβυτέρα του Πεπάνη να προσφέρουν την εκκλησία στον Χριστό μέσω της Θεοτόκου.

Όλες οι Ευαγγελικές σκηνές θυμίζουν μικρογραφίες χειρογράφων, αλλά υπάρχουν κακές αναλογίες και τα εικονιζόμενα πρόσωπα συχνά έχουν αφύσικες στάσεις. Στην τοιχογραφία της Ευρέσεως του Τιμίου Σταυρού από την Αγία Ελένη που βρίσκεται στο τυφλό τόξο του βόρειου τοίχου, είναι έντονη η δυτική Μεσαιωνική επίδραση

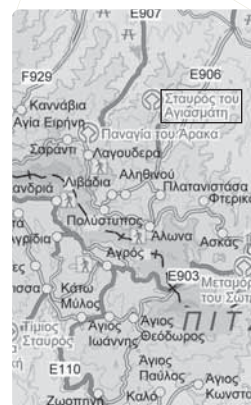

όπως ψηλά βενετσιάνικα κτίρια στο φόντο ορισμένων σκηνών και η τρισδιάστατη απόδοση των κτιρίων.

Αντίθετα, άλλες σκηνές προδίδουν κάπως λαϊκότερη απόδοση της βυζαντινής παράδοσης όπως στον Χριστό Βασιλεύ της Δόξης και στις τοιχογραφίες που βρίσκονται πίσω από το εικονοστάσιο στα ανατολικά τμήματα του βόρειου και νότιου τοίχου.

Οι μορφές των Αγίων στην κάτω ζώνη του βόρειου και του νότιου τοίχου αποδίδονται ορθά και η βυζαντινή παράδοση είναι έντονη, φαίνεται πως ο ζωγράφος είναι ενήμερος για τα επιτεύγματα της Παλαιολόγειας ζωγραφικής, τελευταία φάση της Βυζαντινής ζωγραφικής. Το πλάσιμο των μορφών, η πτυχολογία και γενικά η εικονογραφία των όρθιων Αγίων, προδίδει καλή γνώση της τελευταίας φάσης της Βυζαντινής ζωγραφικής, την Παλαιολόγεια ζωγραφική.

Οι εικονογραφίες του Αγίου Μάμα καβαλάρη σε λιοντάρι και του έφιππου Αγίου Γεωργίου στο κάτω μέρος του δυτικού τοίχου είναι βασισμένες στην ντόπια παράδοση.

ΑΠΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑ - 49 χλμ.

ΑΠΟ ΛΑΡΝΑΚΑ (μέσω της Λευκωσίας) - 88 χλμ.

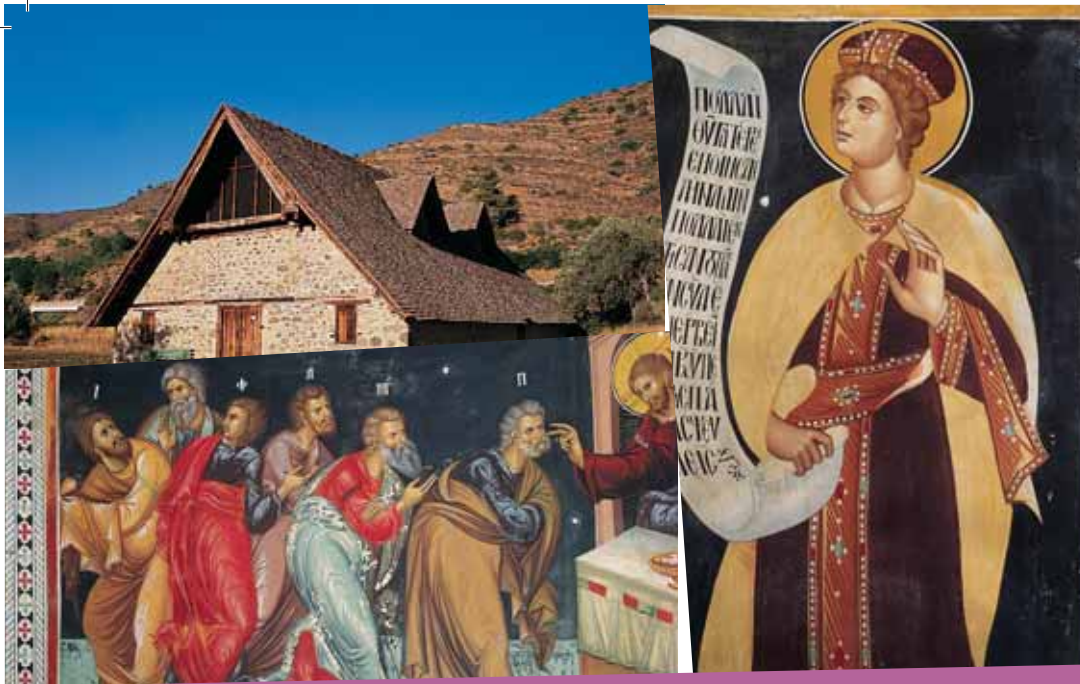
ΑΠΟ ΛΕΜΕΣΟ (μέσω Καρβουνά - Κυπερούντας & Πλατανιστάσας) - 62 χλμ.

ΑΠΟ ΠΑΦΟ (μέσω της Λεμεσού) - 131 χλμ.

1.	3.	4.	5.
2.			

4. ΤΑ ΕΙΣΟΔΙΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ, ΝΟΤΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1494.
5. Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ, ΔΥΤΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1494.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.
2. ΟΡΘΕΙΟΙ ΑΓΙΟΙ, ΝΟΤΙΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1494.
3. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ (ΠΑΝΩ) ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ (ΚΑΤΩ), ΤΥΦΛΟ ΤΟΞΟ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΤΟΙΧΟΥ, 1494.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΠΟΔΥΘΟΥ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Κοντά στο χωριό Γαλάτα, στις όχθες του ποταμού Καρκώτη, στην κοιλάδα της Σολέας.

ΙΔΡΥΣΗ - Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή που βρίσκεται ψηλά στην εξωτερική πλευρά του δυτικού τοίχου του ναού, χτίστηκε το 1502. Είναι αφιερωμένη στη Θεοτόκο Ελεούσα. Πρόκειται για το καθολικό ομώνυμης μικρής μονής που διαλύθηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και από την οποία σωζόταν μέχρι και πριν πενήντα περίπου χρόνια ένα μικρό δώροφο μοναστηριακό κτίριο της εποχής της Τουρκοκρατίας.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Είναι ορθογώνια και στην ανατολική πλευρά καταλήγει σε ημικυκλική αψίδα. Οι άλλες τρεις πλευρές της περιβάλλονται από Πιόσχημη στοά που προστέθηκε αργότερα. Η στέγη της εκκλησίας και της στοάς είναι ξύλινη και αμφικλινής και είναι καλυμμένη με αγκιστρωτά κεραμίδια. Το δάπεδο της εκκλησίας φέρει επίστρωση με οπτόπλινθους.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Η εκκλησία που δεν διακοσμήθηκε ποτέ ολόκληρη, έχει τοιχογραφίες που είναι πιο σύγχρονες της ιδρύσεως της μονής, με εξαίρεση τις τοιχογραφίες στις οποίες εικονίζονται οι Απόστολοι Πέτρος και Παύλος στο βόρειο και νότιο τοίχο, οι οποίες χρονολογούνται το 17^ο αιώνα.

Οι τοιχογραφίες εμφανίζουν ιδιαίτερη επίδραση από τη δυτική ζωγραφική τεχνοτροπία της Ιταλικής Αναγέννησης με τη χρήση έντονων χρωμάτων και την απόδοση της τρίτης διάστασης.

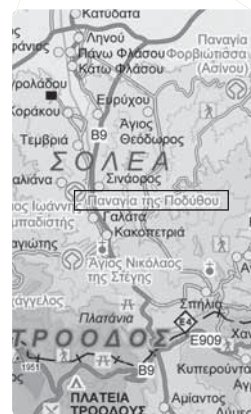

Στο τεταρτοσφάιριο της αψίδας του ιερού ξεχωρίζουν δύο σκηνές: η μορφή της ενθρόνου Θεοτόκου με τον μικρό Χριστό στα γόνατά της ανάμεσα στους Αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ. Οι Αρχάγγελοι ντυμένοι με πλούσια κεντημένα μιάτια, είναι στραμμένοι προς τη Θεοτόκο και κρατώντας λαμπάδες θυμιάζουν, και, η σκηνή της Θείας Μεταλήψεως των Αποστόλων.

Αυτές θεωρούνται από τα καλύτερα δείγματα της Ιταλο-Βυζαντινής Σχολής στην Κύπρο που συνδυάζει στοιχεία κλασικά βυζαντινά με στοιχεία της Ιταλικής Αναγεννήσεως και που πρωτοπαρουσιάστηκε στο νησί την περίοδο μετά την Ενετική κατάκτηση, γύρω στα τέλη του 15^{ου} αιώνα.

Το ξυλόγλυπτο εικονοστάσιο που ξαναχρυσώθηκε το 1783 και το Ενετικό αναλόγιο, είναι της ίδιας περιόδου.

Απο Λευκωσία - 56 κλμ.

Απο ΛΑΡΝΑΚΑ (μέσω της Λευκωσίας) - 95 κλμ.

Απο ΛΕΜΕΣΟ (μέσω Πλατρών & Τροόδους) - 59 κλμ.

Απο ΠΑΦΟ (μέσω της Λεμεσού) - 123 κλμ.

1.	3.	4.	5.
2.			6.

1. ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

2. "ΛΑΒΑΤΕ ΦΑΓΕΤΕ, ΤΟΥΤΟ ΜΟΥ ΕΣΤΙ ΤΟ ΣΩΜΑ". ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ, ΑΨΙΔΑ, 1502.

3. Η ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΣΟΛΟΜΩΝ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1502.

4. Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΕΝΘΡΟΝΗ ΒΡΕΦΟΚΡΑΤΟΥΣΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ, ΤΕΤΑΡΤΟΣΦΑΙΡΟ ΤΗΣ ΑΨΙΔΑΣ, 1502.

5. Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ, ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ. Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, ΝΟΤΙΩΣ ΤΗΣ ΑΨΙΔΑΣ, 1502.

6. Ο ΔΑΒΙΔ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΤΟΙΧΟΣ, 1502.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ - Βρίσκεται σε λόφο δυτικά του χωριού Παλαιχωρίου στην περιοχή της Πιτσιλιάς, στους πρόποδες του Τροόδου.

ΙΔΡΥΣΗ - 16^ο αιώνα.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - Απλό παρεκκλήσι με αμφικλινή/ δίρικτη στέγη με καλυμμένο νάρθηκα υπό μορφή στοάς στα νοτιοδυτικά που χρονολογείται στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, και τυφλά τόξα στους πλαϊνούς τοίχους.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ - Οι τοιχογραφίες έχουν επιδράσεις από διάφορες τεχνοτροπίες.

Εσωτερικά είναι τελείως διακοσμημένη με μια σειρά από μετάβυζαντινές τοιχογραφίες που εντάσσονται στην Κρητική Σχολή του 16^{ου} αιώνα. Οι πλαϊνοί τοίχοι έχουν χωριστεί σε δυο ζώνες και το δυτικό σε τρεις, συν το αέτωμα.

Ο Μυστικός Δείπνος και η Αγωνία στον Κήπο (Προσευχή) είναι από τη Μακεδονική Σχολή στις αρχές της Παλαιολογίας περιόδου. Τα χαρακτηριστικά των δύο ληστών στη Σταύρωση, που έχει ημίαφηγηματικό ύφος, έχουν επιρροές από τη Δύση ενώ η γενική απεικόνισή τους, θυμίζει τις αρχές της Βυζαντινής εποχής. Για την Ανάσταση, χρησιμοποιείται ο Δυτικός τρόπος απεικόνισης της σκηνής με τον Χριστό να βγαίνει από τη σαρκοφάγο, με τρεις στρατιώτες να κοιμούνται στο πρώτο πλάνο.

Η Κοινωνία των Αποστόλων (Θεία Μετάληψη) είναι ένα από τα δυο παραδείγματα στην Κύπρο που έχουν σωθεί, όπου οι μαθητές απεικονίζονται δυο φορές. Σε αυτή τη σύνθεση, ο Χριστός, με κουρεμένο μούσι και μουστάκι, χάνει το Βυζαντινό του ύφος.